

Pellervon pikkukirjasia N:o 1

Ph. Suuronen

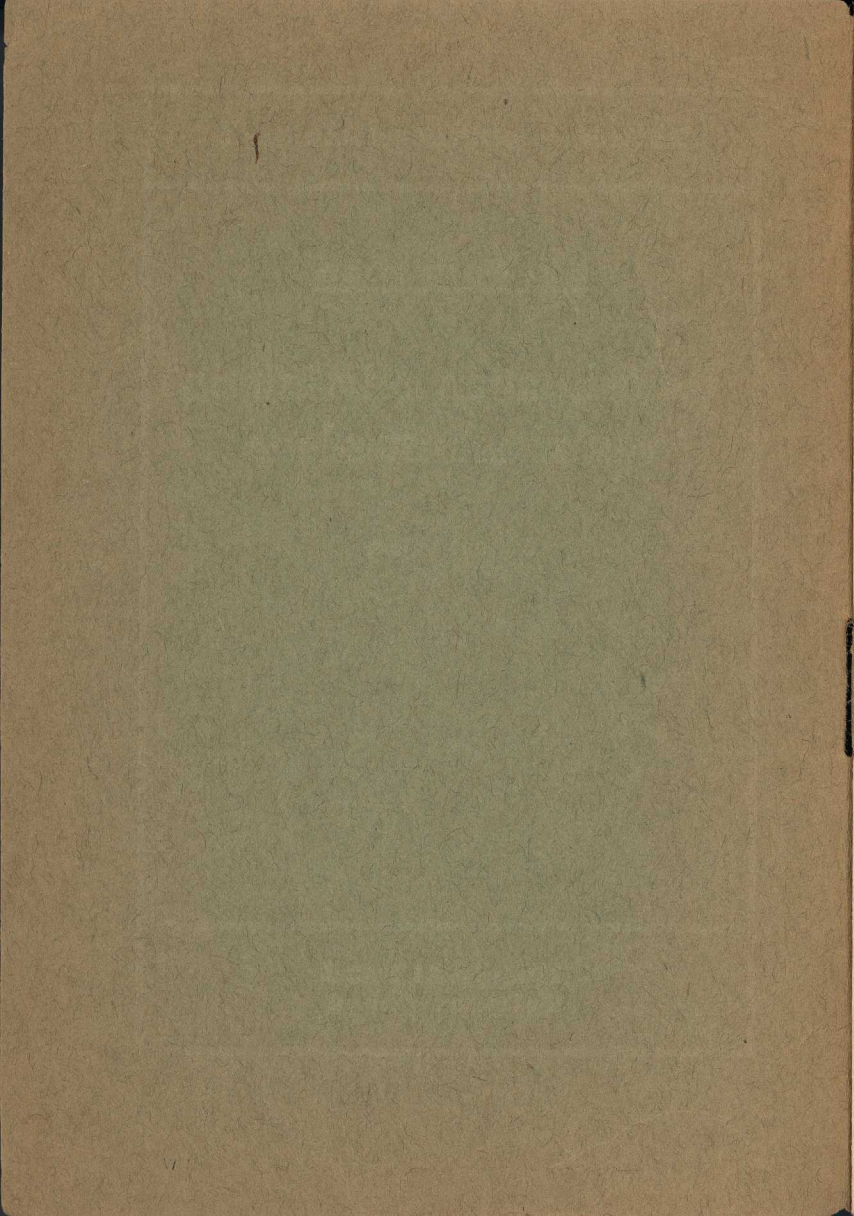
**Osuuskuntien toimitsijain
vastuunalaisuudesta**

Kolmas painos



**PELLERVON
ARKISTO**

**Helsinki 1925
Pellervo-Seura**



Pellervon pikkukirjasia N:o 1

Ph. Suuronen

Osuuskuntien toimitsijain vastuunalaisuudesta

Kolmas painos

Helsinki 1925
Pellervo-Seura

Helsinki 1925
Yhteiskirjapaino Osakeyhtiö

Ne elimet, jotka osuuskunnissa toimivat ja joiden toimista vastuunalaisuus saattaa olla seurauksena, ovat seuraavat kaksi, nimittäin: osuuskunnan toimitsijat ja asianmukaisesti kokoonkutsuttu osuuskunnan kokous. Kumpaisenkin elimen toimenpiteistä seuraavaa vastuunalaisuutta on syytä tarkastaa erikseen.

Toimitsija eli asiamies on lain mielestä jokainen, joka toisen pyynnöstä suostuu asioitsemaan, toimimaan jotakin hänen puolestansa ja saa siihen häneltä valtuuden. Tätä koskevat lain-säännökset on koottu kauppakaaren 18 lukuun. Oikeudenkäymiskaaren 15 luku taas sisältää erityiset, yksistään oikeudenkäyntiasiamiehiä koskevat määräykset. Näissä lainpaikoissa ovat ne periaatteelliset säännökset, joihin oikeastaan kaikki ne erikoismääräykset, mitä laissa on osuuskunnan hallituksista, perustuvat. Kehoitansis kaikkia niitä, joilla on sija osuuskunnan hallituksessa ja jotka tahtovat päästä selville laillisesta vastuunalaisuudesta siinä toimessaan, kiinnittämään huomionsa kauppakaaren 18 lukuun ja sen rinnalla oikeudenkäymiskaaren 15 lukuun sekä siinä valaistuksessa, jonka he saavat näistä lainpaikoista, lukemaan, mitä osuustointitalaki ja osakeyhtiölaki säättävät mainittujen

yhtiömuotojen hallituksista. Esillä oleva kysymys saa silloin kokonaan toisen valaistuksen kuin jos koetamme päästä siitä selville yksistään vastamainittujen erikoislakien avulla. Silloin näet havaitaan, että osuuskuntien hallitusten vastuunalaisuus ei ole mitään erikoista ja yksinomaan niille kuuluvata, vaan kaikki, mitä laissa siitä mainitaan, johtuu aivan kuin itsestään niistä muutamista harvoista periaatteista, jotka yleinen laki on toimitsijamiehistä säättänyt.

Huomattavimmat, mainituissa kauppakaaren 18 luvussa esitetyt yleisen lain säännökset toimitsijamiehistä ovat seuraavat.

Ensiksikin toimitsijan tulee tarkasti pysyä sen valtuuden asettamain rajain sisällä, jonka hän on päämieheltänsä saanut, mutta myös niissä asioissa, jotka valtuuden mukana ovat hänen päätettäväkseen annetut, hänen tulee noudattaa niitä ohjeita, joita päämies eri tapauksia varten tahi yleensä antaa. Jos toimitsija näin menettelee, tulevat ne oikeudet ja velvollisuudet, jotka ovat seurauksena toimitsijamiehen toimenpiteistä, kuulumaan päämiehelle. Päämies siis tulee oikeutetuksi tahi velvoitetuksi toimitsijan tekemien sopimusten kautta, eikä toimitsija itse. Mutta jos toimitsija menee toimivaltansa yli, velvoittaa hän silloin itseänsä, ellei päämies jäljestäpäin hyväksy hänen ulkopuolelle valtuuttaan ulottunutta toimenpidettänsä.

Toinen periaate, jonka laki sisältää toimitsijamiehestä, on, että hänen tulee rehellisesti sekä kaikella ahkeruudella ja huo-

lellisuudella hoitaa hänelle uskottuja tehtäviä. Havainnollisemman käsitteksen saamiseksi siitä, mitenkä lauseparsi »kaikella ahkeruudella ja huolellisuudella» oikein on ymmärrettävä, lausutaan taas eräässä toisessa lainpaikassa, nimittäin nykyään voimassa olevan holhouslain 36 §:ssä, että toimitsijan on hoidettava päämiehensä asioita »niinkuin huolellinen mies hoitaa pesäänsä.» Kun siis lainsäätäjä osakeyhtiölain 41 §:ssä, joka myös on osuuskuntiin sovelletettava, sanoo, että toimitsija vastatsoon täydellisesti siitä vahingosta, joka hänen huolimattomuutensa tähden saatetaan päämiehelle, on tarkasti pantava mieleen, ettei tässä huolimattomuudella suinkaan tarkoiteta mitään sellaista huolimattomuutta, joka on jonkun ihmisen pysyväisenä ominaisuutena. Määräystä ei siis tulkita niin, että ainoastaan huolimaton mies voi tulla velvoitetuksi korvaamaan sen vahingon, jonka hänen huolimattomuutensa on osuuskunnalle tuottanut, vaan tässä yhteydessä tarkoitetaan huolimattomuudella jokaista sellaista menettelyä, josta puolueettoman katsojan täytyy sanoa, että jos tuo asia olisi huolellisen miehen omana asiana ollut, hän ei olisi siinä noin menetellyt. Siis jokaisesta teosta tahi tekemättä jättämisestä, jossa toimitsijalta, vaikkapa satunnaisestikin, on puuttunut huolellisen miehen ahkeruus ja huolenpito, seuraa hänelle velvollisuus korvata sen teon tahi tekemättä jättämisen vuoksi syntynyt vahinko, siitä huolimatta, että hän ehkä ylimalkaan kylläkin on tunnettu huolelliseksi mieheksi ja muissa tapauksissa on osuuskunnan asiat hyvin toimittanut.

Mitä nyt on sanottu, koskee toimitsijain vastuunalaisuutta sellaisessa tapauksessa, jossa ei mitään rikollista voida lukea hänen syykseen. Selvää on, että jos toimitsija on menetellyt päämiestään kohtaan vilpillisesti eli siis tahallansa tuottanut vahinkoa päämiehelleen, niin ei ainoastaan vahinko ole korvattava, vaan liittyy siihen myös rangaistusseuraamus. Rangaistusseuraukseen nähden mainittakoon tässä, että nykyään voimassa oleva rikoslaki on entisiin säännöksiin verraten tuntuvasti koventanut tähän kuuluvia määräyksiä. Vanhempi laki, jolle muuten tällaisissa oloissa usein tapahtuva rikos, kavallus, erityisenä rikoksena oli tuntematon, tyytyi sellaisestakin asiasta kuin päämiehen varainkäyttämisestä omaksi hyödykseen, säättämään ainoastaan »vastatkoon kaiken vahingon ja vetäköön sakkoa asian mukaan.» Sen sijaan nykyisen lain mukaan sama teko voi tuottaa vankeutta yhden vuoden, raskauttavien asianhaaran vallitessa kolmekin vuotta taikka kuritushuonetta.

Mutta paitsi sitä, mitä täten on säädetty toimitsijan haltuun uskottujen varojen kavaltamisesta, on rikoslain 38 luvun 1 §:ssä aivan yleinen säännös, joka on sovellettava myös osuuskuntien hallitusten jäseniin. Mainitussa lainpaikassa sanotaan:

»Jos holhooja, taikka jonkun laitoksen, yhdistyksen tahii seuran omaisuuden hoitaja, taikka uskottu mies tahii konkurssipesän toimitsija tahii muu asiamies on tehtäväänsä toimittaessaan tahallansa matkaansaattanut vahinkoa sille, jonka asioita hän oli velvollinen hoi-

tamaan, rangaistakoon epärehellisydestä sakolla tai vankeudella korkeintaan yhdeksi vuodeksi, taikka, jos asianhaarat ovat erittäin raskauttavat, enintään kahdeksi vuodeksi.»

Tästä näkyy, että vahingontuottamuksen, johon toimitsija saattaa joutua syypääksi, ei tarvitse olla edes päämiehen varojen käyttämistä omaksi hyödykseen, vaan se on rangaistava, olipa vahinko syntynyt niin tahi näin, kunhan sen tuottamus vain on lain mukaan pidettävä tahallisenä.

Kolmantena sellaisena perusmääräyksenä, joka ilmaisee toimitsijan vastuunalaisuutta, on mainittava, että jokainen toimitsija on velvollinen tekemään päämiehelleen tilin toimestaan. Jos sitten päämies tahtoo tiliä moittia, on hänen tehtävä se yön ja vuoden kuluessa siitä, kun toimitsija tehtävästään erosi ja hän itse tahi, jos hän on kuoleman kautta eronnut, hänen perillisensä on tilin tehnyt.

Tämä kaikki koskee toimitsijoita ylimalkaan, ei siis ainoastaan osuuskuntien ja yhtiöiden hallituksia, vaan myöskin sellaisia toimitsijoita, jotka toimittavat eli ajavat yksityisen henkilön asioita. Mutta toiselta puolen kaikki nämä periaatteet soveltuvat myös osuuskuntien hallituksiin.

Osuuskunnan toimitsijoina ovat ensi kädessä se tahi ne henkilöt, jotka muodostavat osuuskunnan hallituksen. Kuten tunnettua, voi osuuskunnan hallituksena olla yksi ainoa henkilö. Että myös tilintarkastajat ovat toimitsijoita, se seuraa jo edellä mainitusta toimitsijakäsitteen yleisestä määritelmästä, ja tuonnempana tulee erityisesti puhuttavaksi siitä vastuunalaisuudesta, joka tilintarkastajilla on toimestaan.

Kuten jo mainitsin, soveltuvat molempiin, niin hyvin hallituksen jäseniin kuin tilintarkastajiin, ne yleiset oikeusohjeet, joista edellä on puhuttu. Niistä seuraa esimerkiksi sekin, ettei ketään voida vastoin hänen tahtoansa valita osuuskunnan hallituksen jäseneksi, koska nimittäin toimitsijamiesten käsite ja asema edellyttää, että asianomainen on vapaasta tahdostaan ottanut toimittakseen jotakin toisen puolesta. Mainitsen tämän senkin vuoksi, että yleisön puolelta on joskus ilmaantunut epätietoisuutta siitä, onko osuuskunnan jäsen oikeutettu kieltäytymään, kun hänet valitaan osuuskunnan hallituksen jäseneksi, ja onko hän oikeutettu koska tahansa toimestaan eroamaan. Kun toimitsijamiessuhde molemmin puolin perustuu vapaaseen vaaliin, seuraa siitä, että toimitsijaksi valitulla on vapaus niin hyvin toiseen kuin toiseenkin, toisin sanoen, joko heti valituksi tultuaan kieltäytyä toimestaan tahi erota siitä muulloin, kun hyväksi näkee. Kuitenkin, jos toimitsijalle on suostuttu maksamaan vissi, määräaikainen palkka ja hän on lupautunut olemaan toimessa vissin määräajan loppuun, ei hän ole oikeutettu eroamaan kesken aikaansa, joutumatta velvolliseksi korvaamaan sen vahingon, joka tämän hänen eroamisensa vuoksi saatetaan näyttää osuuskunnalle syntyneen.

Siitä, että osuuskunnan hallituksen jäsenet ovat toimitsijoita siinä merkityksessä kuin yleinen laki säättää, seuraa siis ensiksikin, että osuuskunnan hallituksen tulee toiminnassaan tarkasti pysyä sen valtuuden rajoissa, minkä laki, osuuskunnan säännöt ja osuuskunnan kokouksen lailli-

set päätökset ovat sille määränneet. Se mitä näissä on pidätetty osuuskunnan kokouksen päätöksen varaan, on hallituksen siis aina alistettava osuuskunnan kokouksen päätettäväksi. Jos epäselvyyttä syntyy siitä, kuuluuko asia hallituksen vai osuuskunnan kokouksen ratkaistaviin, on paras aina lykätä sellainen epätietoinen kysymys osuuskunnan kokoukseen. Mutta toiselta puolen on myös huomattava, että hallitus ei ole oikeutettu mitä asiata tahansa lykkäämään osuuskunnan kokouksen päätettäväksi. Jos osuuskunnan säännöt määräävät asiasta, että se on hallituksen käsiteltävä, niin ei saa asiata niin käsittää, että koska osuuskunnan kokous on isäntä ja hallitus on tämän isännän tahdon täyttäjä, viimemainittu voi isännän ratkaistavaksi lykätä minkä asian hyvänsä. Päinvastoin on sellainen päätös, jonka osuuskunnan kokous tekee asiassa, mikä oikeastaan kuuluu hallituksen ratkaistaviin, pätemätön.

Niinikään sovelletaan osuuskunnan toimitsijamiehiin samat oikeuden ja huolellisuuden vaatimukset kuin toimitsijoihin yleensä. He saavat siis vastata jokaisesta vahingosta, joka osuuskunnalle syntyy sentähden, että hallitukselta jossakin asiassa on puuttunut huolellisen miehen ahkeruutta ja varovaisuutta. Tietysti on myöskin edellä kosketeltu rikosoikeudellinen vastuunalaisuus osuuskunnan hallituksen jäsenillä aivan sama kuin mitä laki säättää toimitsijoista yleensä, ja tähän kuuluvat säännökset ovat tavattavina ennen mainitussa rikoslain 38 luvussa. Jos hallituksessa, kuten useimmiten on laita, on useampia jäseniä, niin on sen vastuunalaisuuden suhteen

muistettava, että vastuunalaisuus on heidän keskenänsä yhteisvastuullinen eli solidaarinen. He vastaavat siis itsekukin sekä omasta että toisten puolesta. Tällainen edesvastuu toisten puolesta saattaa tietysti tulla kysymykseen ainoastaan siviilioikeudellisissa asioissa, mikäli on kysymys vahingonkorvauksesta aineellisilla varoilla; rikosoikeudellisissa asioissa ei voi toisen puolesta vastata kukaan. Jos siis joku osuuskunnan hallituksen jäsen tahtoo vapautua vahingonkorvauksesta, on hänen itsensä näytettävä toteen, ettei hän ole ollut osallisena vahinkoatuottavassa toimenpiteessä. Siinä tapauksessa hän on tuosta vastuunalaisuudesta vapaa, että hän, niin pian kuin hänen on ollut mahdollista, on ryhtynyt toimenpiteisiin tuon vahingon korjaamiseksi ja sen saattamiseksi osuuskunnan tietoon. Tästä on johdettava se käytännöllinen ohje, että on erittäin tärkeätä pitää hallituksen kokouksissa pöytäkirjaa, johon merkitään, kutka jäsenet ovat kussakin kokouksessa olleet läsnä, sekä myös eriävät mielipiteet, milloin sellaisia on ilmestynyt. Tällainen, selvään asiakirjaan perustuva tieto niistä henkilöistä, kutka vahingollisen toimenpiteen ovat päättäneet, on välttämätön pohja ja vakuus, jos joku hallituksen jäsen, joka ei ole millään tavalla ollut vahinkoatuottavaan toimenpiteeseen osallisena, tahtoo säilyä siitä vastaa-masta.

Vieläkin selvittääkseni niitä yleisiä periaatteita, joiden mukaan osuuskunnan hallituksen asema ja vastuunalaisuus on arvosteltava, johdan mieleen muutamia tähdellisiä tapauksia, joissa

vastuunalaisuuden välttäminen vaatii erityistä tarkkuutta osuuskunnan hallitukselta. Sellaisina ovat ensi kädessä huomattavat ne lainmääräykset, jotka koskevat säädettyjen ilmoitusten tekemistä kaupparekisteriin. Mitä ensiksi tulee osuuskunnan kirjoittamiseen kaupparekisteriin, on siitä, kuten tunnettua, voimassa säännös, ettei mitään sitoumuksia saa tehdä osuuskunnan nimessä, ennenkuin tällainen kaupparekisteriin merkitseminen on tapahtunut. Joka sitä ennen siis osuuskunnan hallituksessa tekee sitoumuksen osuuskunnan nimessä, saa siitä vastata kuin omastansa. Edelleen on laissa säädetty, että jos muutos tapahtuu jossakin sellaisessa olosuhteessa, mikä on kaupparekisteriin lain mukaan kirjoitettava ja myös tullut kirjoitetuksi, on tämä muutos myös ilmoitettava kaupparekisteriin kirjoitettavaksi ja silloin noudatettava yleensä samoja menettelytapoja, joita alkuperäisesti osuuskuntaa kaupparekisteriin ilmoitettaessa on määrätty noudatettaviksi.

Suurin osa muutoksista tapahtuu tietysti siten, että osuuskunnan hallituksen jäseniä poistuu ja toisia henkilöitä astuu heidän sijaansa. Tällainen muutos on heti, kun se on tapahtunut, viipymättä ilmoitettava kaupparekisteriin kirjoitettavaksi, jotta yleisöstä ken tahansa, joka tulee tekemisiin osuuskunnan kanssa, saa noista julkisen viranomaisen hallussa olevista asiakirjoista tietää, kuka ovat ne henkilöt, joiden kanssa hän oikeastaan on tekemisissä, jotka vastaavat osuuskunnan toiminnasta. Niinikään on ilmoitus tehtävä, jos hallituksen puheenjohtaja

tai varapuheenjohtaja taikka toiminimen kirjoittajat vaihtuvat. Toinen ryhmä muutoksia, jotka on kaupparekisteriin ilmoitettava, ovat ne, joilla muutetaan osuuskunnan sääntöjä. Edelleen on syytä muistaa, mitä laki vaatii osuuskunnan hallitukselta jäsenistössä tapahtuvien muutosten ilmoittamiseen nähden.

Kuten tunnettua, on meillä kolmea lajia osuuskuntia, mitä jäsenten vastuunalaisuuteen tulee, mutta nämä voi oikeastaan jakaa kahteen ryhmään. Ensimmäiseen kuuluvat osuuskunnat, joissa jäsenet eivät ole vastuunalaiset osuuskuntasitoumuksista muilla varoilla kuin mitä he ovat osuuskuntaan maksaneet tahi sitoutuneet maksamaan osuusmaksuna ja pääsymaksuna tai muuna semmoisena. Ne ovat osuuskuntia ilman lisämaksuvelvollisuutta. Toisen ryhmän muodostavat ne osuuskunnat, joissa jäsenet ovat joko rajoitettuun määrään tahi rajattomasti velvolliset lisämaksuja tekemään, jotta osuuskunnan velat saataisiin maksetuiksi.

Mitä tulee ensiksi mainittuun, ilman lisämaksuvelvollisuutta olevaan osuuskuntaan, niin ei jäsenistössä tapahtuvia muutoksia lainkaan tarvitse ilmoittaa rekisteriviranomaisille, yhtä vähän kuin mitään sellaista velvollisuutta on olemassa osakeyhtiöihin nähden. Tämä seuraa siitä yksinkertaisesta syystä, että koska velkoja ei hyödy eikä häviä siitä, kutka ovat osuuskunnan jäseninä — näillä kun ei ole kuitenkaan mitään vastuunalaisuutta niistä veloista, joita osuuskunnan hallitus tekee — niin ei ole hyötyä heidän nimiensäkään ilmoittamisesta julkisen viranomaisen luona säi-

lytettyyn luetteloon, josta yleisö saisi niitä tarkastella. Velkojan tulee tällaiseen osuuskuntaan nähden turvautua niihin varoihin, mitä osuuskunnan hallituksella on käytettävänä ja mitä saamisilla sillä mahdollisesti on; jäsenistä hän ei voi mitään hyötyä.

Toinen on asianlaita sellaisiin osuuskuntiin nähden, joissa jäsenet ovat lisämaksuvelvollisuuden alaiset. On tietysti luotonantajan kannalta katsoen suuri merkitys sillä seikalla, kuuluuko ja kuinka kauan joku luottoa ansaitseva varakas henkilö osuuskuntaan, henkilö, joka viime kädessä mahdollisesti voi yksinään maksaa koko luoton. Tähän nähden osuustoimintalaki antaa eräitä määräyksiä, joita on visusti noudatettava, ettei vahinkoa ja rettelöitä tapahtuisi. Joka kerta siis, kun jäsen on eronnut, erotettu tai kuoleman vuoksi joutunut pois osuuskunnasta, on lisämaksuvelvollisissa osuuskunnissa tämä tosiasia heti ilmoitettava kruununvoudille tai (kaupungissa) maistraatille kirjoihin merkittäväksi, jotta ken hyvänsä, jolla on suhteita osuuskunnan kanssa, voisi saada tällaisesta tapauksesta tiedon.

Muutoksia osuuskunnan jäsenistössä voi tapahtua ei ainoastaan entisten jäsenten poistumisen vuoksi, vaan myös siten, että uusia jäseniä tulee lisää. Näiden ilmoittamisen suhteen ei laki vaadi yhtä suurta nopeutta kuin eronneihin nähden. Syy siihenkin on selvä, sillä uudet jäsenet, jotka tulevat lisää, eivät vähennä osuuskunnan luotettavuisuutta, vaan päinvastoin sitä enentävät, joten heidän tulemisensa ei siis, tavallisissa

tapauksissa ainakaan, vahingoita osuuskunnan velkojia, vaan päinvastoin hyödyttää. Sentähden laki vaatii, että uusien jäsenten tulemisesta osuuskuntaan on ilmoitettava vain kerran vuodessa, nimittäin jokaisen vuoden tammikuussa, ja silloin annettava rekisteriviranomaiselle myös toinen kappale itsekustakin jäseneksi-ilmoittautumiskirjasta. Tässä suhteessa on huomattu varsin monessa osuuskunnassa tapahtuneen laiminlyömisiiä, jotka luultavasti ovat epähuomiosta johtuneet. On näet sattunut, että kun uusia jäseniä on otettu, ei ole vaadittukaan heiltä jäseneksi-ilmoittautumiskirjaa kahdessa kappaleessa, niinkuin laki säättää, joista toinen ilmoittautumiskirja jää osuuskunnan arkistoon ja toinen on lähetettävä kruununvoudille tai, kaupungissa, maistraatille. Rettelöiden välttämiseksi on silloin kun tällaista on tapahtunut, paras koettaa se korjata ja saada kukin jäsen kirjoittamaan toisenkin kappaleen jäseneksi-ilmoittautumiskirjaa, milloin nimittäin osuuskunnassa on käytännössä lisämaksuvelvollisuus, jossa tapauksessa se ainoastaan tulee kysymykseen.

Mitä tulee vastuunalaisuuteen, joka seuraa laiminlyönnistä näissä ilmoittautumisasioissa, on selvää, että ensiksikin jokainen vahinko, joka voidaan näyttää tapahtuneen sentähden, että tällainen ilmoitus on jätetty tekemättä, on hallituksen korvattava. Näistä laiminlyönneistä on myös järjestysoikeudellisia seurauksia: sakkoa 10—200 markkaan jokaisesta sellaisesta laiminlyömisestä, jos kanne siitä tehdään.

Vielä tahdon mainita, että hallituksen tulee

tarkasti katsoa, ettei osuuskunnan jäsenten vastuunalaisuutta millään tavalla vähennetä. Tällainen vähentäminen tapahtuu helposti ja on monessa osuuskunnassa meillä todella tapahtunutkin siten, että eroavalle jäsenelle maksetaan hänen osuusmaksunsa takaisin liian aikaisin, siis aikana, jolloin osuuskunta olisi oikeutettu sitä osuustoimintalain 12 §:n mukaan vielä käyttämään. Onpa tässä vaarinoitettava sekin, ettei osuuskunnan jäsentä merkitä osuuskunnasta eronneeksi, ennenkuin laissa määrätty aika on kulunut siitä, kun hän eroamisilmoituksensa teki. Erossa osuuskunnasta on jäsen siitä tilinpäätöspäivästä alkaen, joka seuraa kahden kuukauden jälkeen eroamisilmoituksesta, kuten laissa sanotaan. Jos joku siis ilmoittaa eroavansa myöhemmin kuin lokakuun kuluessa siinä tapauksessa, että tilit päätetään kalenterivuositain, niin ei häntä saa merkitä osuuskunnasta eronneeksi vielä seuraavassa vuodenvaihteessa, vaan vasta sen jälkeisessä. Nämäkin tapaukset, jäsenten päästäminen eroon osuuskunnasta ja osuusmaksun takaisinmaksaminen heille, ovat sellaisia, joissa vaara ikäänkuin väijyy osuuskunnan hallituksen jäseniä ja joihin tapauksiin heidän siis on tarkkaa huomiota kiinnitettävä, jotta eivät joutuisi maksamaan vahingonkorvauksia. Huomattava on nimittäin, että jos osuuskunta on joutunut kärsimään vahinkoa hallituksensa toimenpiteen kautta, niin ei kannevaltaa siitä ole ainoastaan osuuskunnan jäsenillä, vaan myöskin velkojilla, jotka eivät, vaikka jäsenet katsoisivatkin asioita sormiensa lävitse, aina ole yhtä halukkaita sitä tekemään.

Edelleen on vaarinotettava, ettei osuuskunnan varoista jaeta jäsenille, esimerkiksi eroaville jäsenille, enempää kuin mitä laki sallii. Minkä verran laki sallii jaettavaksi, sen selvitteleminen kävisi tässä liian pitkäksi. Edelleen sanoo laki, ettei hallitus saa ryhtyä sellaisiin yrityksiin, jotka eivät kuulu osuuskunnan toimialaan, sillä jos sellaisissa yrityksissä sattuu vahinkoa, niin se vahinko on osuuskunnan hallituksen aina korvattava, vaikka hallitus olisi ollut kuinka huolellinen tahansa. Tämä johtuu siitä, että toimitsija, joka menee yli valtuuksiensa (osuuskunnan sääntöjen), velvoittaa aina itseänsä eikä päämiestään.

Vielä mainitsen senkin tapauksen, että jos eronneen tai kuolleen hallituksen jäsenen sijaan ei ole valittu uutta eikä määrätty, mitenkä tätä tointa on hoidettava, niinkuin osuustoimintalain 23 §:ssä sanotaan, ja tällaisesta voidaan näyttää vahinkoa syntyneen, niin on niiden, jotka ovat olleet jäljellä hallituksessa, se vahinko korvattava. Samoin jos jäsenluku vähenee alle viiden ja yhä tehdään sitoumuksia osuuskunnan nimessä.

Mahdotonta on tietysti luetella kaikkia niitä tapauksia, joissa vastuunalaisuus hallituksen toimenpiteistä saattaa tulla kysymykseen. Tässä olen maininnut ainoastaan muutamia tähdellisimpiä. Pääasiallisesti kiinnitän kuitenkin huomiota niiden periaatteiden oikeaan ymmärtämiseen, joiden kannalta asioita on katsottava ja joista edellä on tehty selkoa.

Mitä tulee toimitsijoihin yleensä, niin ei laki heiltä vaadi tilintekoa muuta kuin silloin,

kun toimitsija luopuu toimestaan. Osuuskunnan hallituksen toimi on pitkän ajan kuluessa jatkuvaa laatua ja laki määrääkin, että tili siitä on tehtävä vuosittain ja myös tarkastettava ja hyväksyttävä. Huomiota saattaa tässä suhteessa ansaita kysymys, mikä merkitys on tilinpäätöksen hyväksymisellä ja sillä vastuuvapaudella, joka vuosikokouksessa myönnetään hallitukselle. Tämän toimenpiteen merkitys on siinä, että siten on tosiasiaksi merkitty, että toimitetun tutkimuksen perusteella ei ole havaittu olevan sellaisia virheellisyyksiä osuuskunnan hallinnossa ja kirjanpidossa tilivuoden aikana, joiden perusteella olisi syytä vaatia hallitusta joko oikaistamaan virheellisyyden tahi, mikäli se ei ole mahdollista, korvaamaan vahingon. Vastuuvapauden myöntäminen ei siis ole sellainen lausunto, että hallituksen hallinnossa ja tileissä ei ole ollut virheellisyyttä, vaan ainoastaan, että tutkimuksessa ei ole havaittu sitä olevan. Tällainen vastuuvapauden myöntäminen ei siis estä ensiksikään panemasta vireille rikosluontoista kannetta, jos hallitus on rikollisesti menetellyt osuuskuntaa kohtaan, mutta tämä rikollisuus, esim. kirjainväärennyksen tahi muun sellaisen tempun avulla, on ollut niin peitetty, ettei sitä ole voitu huomata tilintarkastuksissa. Toiseksi ei vastuuvapauden myöntäminen estä myöskään nostamasta vahingonkorvauskannetta, jos jäljestäpäin käy selville, ettei osuuskunnan kokouksessa ole voitu tietää tuota virhettä. Siis kummankinlaatuinen kannevalta on avoinna: rikosoikeudellinen kaikissa tapauksissa, sillä erotuksella

vain, että jos tilintarkastajat ovat tahallisesta huolimattomuudesta jättäneet mainitsematta virheen, joka heidän olisi pitänyt havaita, niin he ovat vetäneet itsensä vastuunalaisiksi yhtä rinnan hallituksen jäsenten kanssa; siviililuontoinen kannevalta taas voi olla avoin ainoastaan siinä tapauksessa, että osuuskunnan kokous ei ole voinut tietää virheen olemassaoloa.

Tilintarkastajat, kuten jo on viitattu, ovat toimitsijoita hekin, koska he ovat toisen pyynnöstä ottaneet jotakin hänen puolestansa toimittaaksensa, nimittäin osuuskunnan puolesta tarkastukseen hallituksen tilejä. He ovat siis teostaan vastuunalaiset samalla tavalla kuin toimitsijat ylimalkaan. Heidän tulee niin muodoin korvata se vahinko, joka syntyy siitä, että muistutus, joka olisi pitänyt tehdä, on jäänyt tekemättä. Yleensä voidaan tilintarkastajain vastuunalaisuudesta sanoa, että jos tileissä tai hallinnossa on ollut virhe, joka huolellisen miehen tarkkuudella olisi ollut huomattavissa, mutta jota ei ole huomattu, ja esimerkiksi hallituksen jäsenet, jotka ovat lähinnä vastuunalaiset virheistä, ovat tulleet köyhiksi tai kuolleet, niin että heihin ei enää voi käydä käsiksi, tilintarkastajain on vastattava sellaisesta virheestä.

Tähän asti olen puhunut sellaisista toimenpiteistä johtuvasta vastuunalaisuudesta, jotka kuuluvat osuuskunnan toimitsijain niin sanoakseni jokapäiväisiin, laissa ja osuuskunnan säännöissä määrättyihin tehtäviin. Toinen elin (orgaani), joka toimii osuuskunnassa, on sen jäsenten kokous. Ne toimenpiteet, joihin osuuskunnan ko-

kous ryhtyy, eivät tavallisesti ulotu päätöstä pitemmälle, vaan täytyy jonkun yksityisen henkilön panna nämä päätökset täytäntöön. Täytäntöönpanija on osuuskunnan hallitus. Nyt kysytään, kuka kantaa vastuunalaisuuden osuuskunnan kokouksen päätöksestä. Jos päätös on siinä suhteessa huono, että se on epäkäytännöllinen ja epäedullinen osuuskunnalle, niin vahingon kärsii osuuskunta itse, eikä kukaan muu ole siitä sen enempää vastuunalainen. Toinen on asia, jos päätös syystä tai toisesta on pätemätön. Vikana ei silloin ole päätöksen epäedullisuus eli epäkäytännöllisyys, vaan se, että päätös ei ole lain mukaan pätevä.

Ennenkuin ryhdyn käsittelemään vastuunalaisuutta tällaisesta päätöksestä, tahdon mainita, että osuuskunnan päätös voi olla pätemätön kahdesta syystä. Ensiksi jos se ei ole syntynyt siinä järjestyksessä, joka on laissa tahi osuuskunnan säännöissä määrätty, ja toiseksi siitä syystä, että se itse sisällykseltään sotii lakia tahi osuuskunnan sääntöjä vastaan. Ensinmainitussa tapauksessa puhumme muodollisesta pätemättömyydestä, jälkimmäisessä aineellisesta pätemättömyydestä. Siis päätös on muodollisesti pätemätön, jos se ei ole syntynyt oikeassa järjestyksessä; aineellisesti pätemätön on se, jos se sotii lakia tahi osuuskunnan sääntöjä vastaan. Esimerkkejä muodollisesta pätemättömyydestä: osuuskunnan kokousta ei ole kutsuttu kokoon sillä tavalla kuin osuuskunnan säännöissä on määrätty; ei ole kutsussa

lueteltu niitä asioita, jotka kokouksessa tulevat käsiteltäviksi; joku jäsen tai jotkut jäsenet ovat ottaneet osaa asian käsittelyyn, jossa he ovat olleet jäävillisiä, ja heidän äänensä on ratkaissut päätöksen; ei ole sallittu toimeenpanna äänestystä, vaikka sitä on vaadittu, vaan puheenjohtaja on sanonut kokouksen olevan sitä tai sitä mieltä, ottamatta siitä lähemmin selkoa; taikka että äänet on laskettu väärin. Kaikissa näissä tapauksissa päätökset, jotka on tehty, eivät ole syntyneet oikeassa järjestyksessä ja ovat sen-
vuoksi pätemättömiä.

Mitä kokouskutsuun tulee, tahdon mainita erään omituisen poikkeustapauksen. Jos kokous ei ole sääntöjen määräämässä järjestyksessä kokoonkutsuttu, niin ei siinä voi syntyä laillisia päätöksiä, vaikka kaikki osuuskunnan jäsenet olisivat läsnä, elleivät he ole yksimielisiä. Jos siis kokous pidetään ilman sääntöjen mukaista kutsua, syntyy siinä laillisia päätöksiä ainoastaan siinä tapauksessa, että kaikki jäsenet ovat läsnä ja päätöksistä yksimieliset. Sitten mainitsen muutamia esimerkkejä aineellisesta pätemättömyydestä: osuuskunnan kokous päättää jättää hallituksen asiaksi jonkun niistä tehtävistä, jotka kuuluvat osuuskunnan kokoukselle, kuten tilintarkastajain valitsemisen, uuden jäsenen valitsemisen hallitukseen taikka jonkun muun asian, josta lain mukaan osuuskunnan kokouksen on päätettävä. Edelleen: osuuskunnan kokous on päättänyt jakaa vuosiylijäämää sääntöjen vastaisella tavalla tahi jakaa enemmän kuin vuosiylijäämän, tahi on

päättänyt kieltää jäseniä ottamasta osaa osuuskunnan kokoukseen; on päätetty kieltää maksamasta jäsenelle hänen osuusmaksuansa takaisin; on päätetty maksaa se hänelle aikaisemmin kuin laki sen myöntää; on päätetty alkaa osuuskunnan toiminta, ennenkuin osuuskunta on kaupparekisteriin merkitty; on päätetty jakaa vuosiylijäämää jäsenille, vaikka osuusmaksurahasto sillä kertaa ei ole täysi, koska se ei ole vielä säädettyyn määrään kertynyt, taikka se on tappioiden johdosta vähentynyt.

Syntyy kysymys, kuka vastaa siitä vahingosta, joka jossakin tällaisessa tapauksessa saattaa näiden päätösten tähden syntyä osuuskunnalle. Lähinnä on tietysti vastaus, että siitä vastaa osuuskunta itse, niinkuin päämies ainakin asiamiehensä rinnalla omista toimenpiteistään itse vastaa. Mutta tässä suhteessa juuri poikkeaa osuuskunnan hallituksen asema toimitsijamiehen asemasta semmoisena kuin miksi yleinen laki sen säättää. Yksityisen henkilön toimitsijamies on vapaa, jos hän tekee vaikka miten suuren vahingon päämiehelleen, noudattaessansa tämän omaa käskyä, mutta niin ei ole laita osuuskunnan hallituksen. Laki säättää osuuskunnan hallitukselle sekä vallan että velvollisuuden tutkia, onko osuuskunnan päätös pätevä, eli siis, onko se syntynyt laillisessa järjestyksessä ja onko se lain ja sääntöjen mukainen. Vasta siinä tapauksessa saa osuuskunnan hallitus panna päätöksen täytäntöön, muuten tulee sen kieltäy-

tyä. Muussa tapauksessa saavat osuuskunnan hallituksen jäsenet yhdessä päätöstä tekemässä olleiden osuuskunnan jäsenten kanssa vastata kaikesta vahingosta, joka tuosta laittomasta päätöksestä syntyy joko osuuskunnalle tai sivulliselle.

Lopuksi lisää vielä muutaman sanan siitä, mitenkä osuuskunnan hallituksen jäsenet voivat niin menetellä, että se vastuunalaisuus, joka edellisen mukaan jotenkin laajana ja sankkana lepää heidän hartioillaan, ei tule heitä painamaan ja rasittamaan. Mitä ensiksi tulee niihin rehellisyyden vaatimuksiin, mitkä laki asettaa osuuskunnan hallituksen jäsenille, niin tällaiset vaatimukset eivät henkilölle, joka muuten luonnostaan on rehellinen, tietysti tuota mitään räsitystä. Toinen asia on, että saatetaan tiedon puutteessa mahdollisesti joutua syypääksi menettelyyn, josta on ikäviä seurauksia. Ennenkuin osuuskunta perustetaan, on yleensä hyvä, jos koetetaan päästä selville päänäkökohdista siihen nähden, mitä tuolla hommalla oikeastaan yritetään, mitä vaatimuksia siinä tulee täytettäväksi sekä onko sopivia toimitsijamiehiä olemassa ja kutka ne ovat. Edelleen on tärkeätä, että kohta sen jälkeen kuin osuuskunnalle on säännöt muodostettu ja vahvistus niille haettu, valitut johtomiehet koettavat tutustua niihin lainsäännöksiin, jotka määräävät osuuskunnan hallituksen vastuunalaisuuden. Tämä tutustuminen lain vaatimuksiin tässä kohdin käy ehkä helpoksi, jos osuuskunnan johtomiehet kokoontuvat ja yhdessä lukevat tässä koskettelemiani lainpaikkoja — tie-

tenkin myös tarkoin itse osuustoimintalakia — ja että he niistä keskustelevat. Luonnollisesti perehdytään asioihin myös siten, että kaikki hallituksen jäsenet uutterasti käyvät kokouksissa, ja sen parempi, kuta useammin näitä kokouksia yleensä on. Paras keino tekemään osuuskunnan hallituksen vastuunalaisuuden keveäksi ja vähän rasittavaksi heille itselleen on kuitenkin se, että kaikki mielihalulla ottavat osaa osuuskunnan elämään ja että ennen kaikkea hallituksessa itsessään ei ole tuollaisia kuolleita jäseniä, jotka silloin tällöin, kun niin sattuu, käyvät kokouksissa. Sellaiset pian lamauttavat myös uuraammista kaiken innon ja harrastuksen. Tulee aina muistaa, että monet silmät näkevät enemmän kuin yhdet ja monet älyt älyävät enemmän kuin harvat. Harjoitettakoon siis yhteistoimintaa myöskin vastuunalaisuuden oppimisessa. Se tekee työn helpommaksi ja hedelmät runsaammiksi.

„PELLERVO“

on 25 vuotta ollut Suomen maatalvillevän väestön ystävänä ja työtoverina ja tahtoo parhaansa mukaan edelleenkin tällaisena olla.

„Pellervo“ sisältää osuustoimintaa, varsinkin maataloudellista osuustoimintaa, sekä maataloutta, karjanhoitoa ja kotitaloutta j. n. e. käsitteleviä kirjoituksia ja tiedonantoja.

„Pellervo“ ilmestyy *kahdesti kuukaudessa* useimmiten 48- sivuisena.

Tilaushinta v. 1925 Smk 15:—.

Suomen Osuustoimintalehti

on tietopuolinen ja käytännöllinen osuustoimintaväen kuukausijulkaisu. Osuuskuntien johto- ja toimihenkilöt saavat siitä kaikenlaisia ohjeita osuuskuntien hoitamista ja kehittämistä varten ja osuustoimintaväki yleensä voi siitä seurata osuustoiminnan kaikinpuolista kehittymistä kotimaassa ja ulkomailla.

Suomen Osuustoimintalehti ilmestyy kerran kuukaudessa 32—48- sivuisena. Tilaushinta v. 1925 Smk 25:—, vähintään 5 kpl tilattaessa Smk 20:— vuosikerralta.

Pellervon pikkukirjasia

on ilmestynyt:

N:o 1. Ph. Suuronen, Osuuskuntien toimittajain vastuunalaisuudesta. Kolmas painos 1925. 23 siv. Hinta 1:—.

N:o 2. Hannes Gebhard, Liikkeemme kymmenvuotiset saavutukset. *Juhlaesitelmä 19¹/₁₀09* 1909. 36 siv. Hinta 1:—.

N:o 3. Hedvig Gebhard, Naiset ja osuustoiminta. 1910. 40 siv. Hinta 1:—.

N:o 4. Hans Müller, Osuuskauppaliikkeen kehitys nykyaikana ja tulevaisuudessa. 1910. 32 siv. Hinta 1:—.

N:o 5. Hannes Gebhard, Isä Raiffeisen. 1912. 40 siv. Hinta 1:—.

N:o 6. Jonni Sääntti, Osuusmeijerien tilintarkastus. *Ohjeita tarkastajille*. 1916. 60 siv. Hinta 1:—.

N:o 7. Åke Lönnberg, Osuuskassojen tilintarkastus. *Ohjeita tarkastajille*. 1916. 32 siv. Hinta 1:—.

N:o 8. Hannes Gebhard, Suomen osuuskauppaliike kohtalokkaalla hetkeillä. 1916. 34 siv. Hinta 1:—.

N:o 9. Ilmari Saari, Maaseudun palovakuutuksesta ja sen kehittämisestä. 1917. 20 siv. Hinta 1:—.

N:o 10. Kyösti Haataja, Itsenäistyvät torpparit ja osuustoiminta. 1920. 16 siv. Hinta 1:—.

N:o 11. F. M. Pitkäniemi, Trustit, sosiaalisuus ja osuustoiminta. 1920. 27 siv. Hinta 1:50.

N:o 12. Juhani Leppälä, Osuuskassat maanviljelijäin luoton tyydyttäjinä ja rahankieron järjestäjinä maaseudulla. 1920. 28 siv. Hinta 1:50.

N:o 13. Kyösti Haataja, Asutustoimi ja osuuskassat. 1925. 25 siv. Hinta 1:50.

Hinta 1:—.